

Entre els negocis amb l'administració i els problemes amb la Inquisició. La família Guinart 1647-1687

Elisa Badosa i Coll

Dia 6 de novembre del 1652. No feia encara un mes que havia acabat la Guerra dels Segadors, Catalunya s'havia sotmès a Felip IV i un grup de comerciants ja estava a punt per subscriure contractes de proveïment de grans per l'exèrcit reial.¹ Entre els negociants que apareixien en aquest any i que començaven a posicionar-se en el nou context polític hi havia Rafael i Joan Guinart. Més tard s'hi afegiria el seu nebot Josep. Podríem qualificar als membres de la família Guinart com addictes a la corona, almenys en el que pertoca a fer negocis.

Rafael Guinart va ser un dels dotze "habilitadors" que després de la guerra van ser designats per Joan d'Àustria per valorar la fidelitat al rei dels insaculats a les bosses dels oficis del Consell de Cent, tot decidint quins noms havien d'esser desinsaculats i proposant quins podien ser els nous candidats per la corresponent substitució. Els dotze habilitadors van ser proposats directament al rei per la primera insaculació feta el 1652.² La

1. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, (AHPB), Jaume Sayós, *Liber primus transactionum*, 1648-1659, (6-XI-1652). El contracte amb l'exèrcit s'havia iniciat ja el 31 d'octubre del 1652.

2. Fernando SÁNCHEZ MARCOS, *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores 1652-1679: el papel de Don Juan de Austria en las relaciones entre Cataluña y el gobierno central, 1652-1679*, Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 1983, p. 114 i 115.

fidelitat al rei dels seus oncles, certament que ben recompensada amb negocis i càrrecs, com el de tauler de la Taula de Canvi, no li evitaria a Josep Guinart el malson d'ésser empresonat per la Inquisició sota l'acusació no provada d'homicidi d'un funcionari inquisitorial, una acusació sense fonament, segons diferents escrits dirigits al Consell d'Aragó. Josep Guinart i Josep Massart, el pretès còmplice a l'homicidi, van fugir de les presons de la Inquisició i es van exiliar sense deixar d'intentar que la seva causa fos tramesa a la justícia ordinària, cosa que també reclamaven des de bon començament les diferents institucions de Catalunya per considerar que, en no tractar-se d'un delictes de fe, l'actuació de la Inquisició contravenia les Constitucions i les concòrdies vigents en el Principat.

En intentar seguir l'aventura de Josep Guinart se'ns planteja també analitzar els camins de l'èxit econòmic i social de la seva parentela la qual aprofitava de ple les oportunitats d'enriquir-se amb els contractes amb l'administració reial, cosa que ell mateix havia fet. Però la riquesa i l'ajut de la família, a més del suport de les diferents institucions catalanes, no li van evitar la desgràcia. Però cal dir que aquesta no va interferir en el progrés social i econòmic dels seus parents.

Una petició dirigida al rei per Josep Guinart i Joan Massart, el seu pretès còmplice, i impresa l'any 1677, ens posa al corrent de com estava la situació al cap de catorze anys dels fets. En aquest any Guinart devia voltar la seixantena i encara esperava que el seu cas passés a la justícia reial. El següent escrit sintetitza i tanca cronològicament, per ara, les referències sobre l'infortuni de Josep Guinart.

Señor:

Josep Guinart y Josep Massart, mercaderes vecinos de Barcelona dicen: Que ha mas de catorze años que estan padeciendo injusta calumnia de ser culpados de la muerte de Juan Matheu, ministro que dicen fue del Tribunal de la Inquisición de Cataluña, sin que conste ni pueda constar por no ser verdad.

Don Vicente Gonzaga, virrey entonces, ignorando la obligación de ministro, dió auxilio a los ministros de la Inquisición para prender a los suplicantes; a los cuales sacaron del convento de San Francisco (retirados, más por la mala voz que por ser verdad de culpados) y los pusieron en las carceles secretas de Inquisición, en donde estuvieron muchos años.

Reconociendo los ministros de V. Majestad el yerro del virrey don Vicente Gonzaga en haver cedido la real jurisdicción al Tribunal de Inquisición, por el auxilio dado, y ejecutado, formaron contra aquellos ministros competencia de jurisdicción, pidiendo el que se les devia entregar los presos suplicantes. Y que ellos y no otros, debian de conocer de la causa por ser vasallos de V. Majestad y no negocio de Fé.

Este punto de competencia corrió mucho tiempo en Cataluña, y por falta de no poderse concordar pasó a los Consejos Supremos de Aragón, y Inquisición de esta corte; y sobre incidentes que hubo se hicieron diferentes consultas a V. Majestad, que las más estan aún para resolver.

El Consejo Supremo de Aragón, a pedimento de los suplicantes, paso a considerar, el que havia años que padecian carcel secreta (sin tocar a la Inquisición ni ser causa de Fé, como esta dicho) y asi de oficio, y por via de buen gobierno, hizó otra consulta a V. Majestad, para que mandase sacar a los suplicantes de dichas carceles secretas a otras más acomodadas, con facultad de poder comunicar, y oir misa. Y V. Majestad fue servido de conformarse, y lo mandó ejecutar así.

La naturaleza de los presos (Señor) es procurar por todos modos la libertad; los suplicantes la consiguieron mediante Dios y su fortuna, saliendo de las dichas carceles y ausentarse, como se ausentaron a tierras y reinos extraños, solicitando siempre por su agente en esta Corte la resolución de la tal competencia, la qual en jamás no se ha conseguido.

Representan mande V. Majestad poner en consideración el que ambos suplicantes son casados, y con obligaciones de muchos hijos, y que unos, y otros estan padeciendo sumas miserias, que les ha ocasionado la vaga presunción de los dichos ministros de la Inquisición; por cuya causa se ven mercenarios peregrinos por tierras extrañas, fuera de su amada patria, de su casa, de sus mujeres y amados hijos, pobres, y consumidas todas sus haciendas que fueron considerables de antes. Humildes y puestos a los reales pies de V.M. le suplican en consideación de todo lo referido, y de las muchas consultas, que sobre este negocio ha hecho el Consejo Supremo de Aragón a instancias de los suplicantes, piadosamente conmovido (respecto del desvio y dilación sin fin que tiene y muestra tener el Tribunal Supremo de Inquisición en ello) sea servido favorecer y amparar estos pobres vasallos de V. Majestad, haciendoles merced y gracia de Guiaje de conformidad y consentimiento de ambos consejos Supremos de Aragón y Inquisición de esta corte, obligandoles a ello por los años que V. Majestad fuere servido, en que reciban merced de la Real y piadosa mano de Vuestra Real Majestad.³

L'assassinat de Joan Mateu i l'empresonament de Josep Guinart. La protesta de les institucions catalanes per contraffacció a les Constitucions

El vespre del 14 de febrer del 1664 Joan Mateu, receptor major de la Inquisició, va ser mort per un tret d'arma de foc en el Born, prop de l'església de Santa Maria del Mar. Tot i que no van haver-hi testimonis de l'assassinat, a les 6 del matí del dia 15, els oficials de la Inquisició van

3. Arxiu de la Corona d'Aragó, (ACA), Consell d'Aragó, lligall 211.

detenir al convent de Sant Francesc a Josep Massart, corredor d'orella, a Josep Guinart, botiguer i principal inculpat, i al seu criat Pedro Belfo.

La detenció es basava en una denúncia fonamentada en una sospitosa proximitat física entre Guinart i la víctima a la tarda de l'assassinat. Una proximitat gens estranya, si es té en compte que Guinart deuria estar a la seva botiga de teixits, davant de la font de Santa Maria del Mar. És a dir el seu establiment era molt a prop del lloc on s'havia produït l'homicidi.

Al cap d'un mes de l'empresonament dels sospitosos per la Inquisició, el 13 de març del 1664 la Generalitat enviava la primera ambaixada al virrei per demanar-li que els presoners fossin tramesos a la justícia ordinària ja que, en no haver-hi delictes de fe, la Inquisició no havia d'intervenir i que s'incorria en contrafacció de les Constitucions, concòrdies i capítols de cort de Catalunya. Les ambaixades al virrei es van repetir el 14 i el 28 de maig del mateix any, el 11 d'agost del 1665 i el 29 de gener del 1666. A totes les entrevistes el virrei es va limitar a contestar amb bones paraules que ja havia escrit al rei per informar-lo.⁴

La documentació del Consell d'Aragó conserva diferents escrits enviats per algunes institucions catalanes. En primer lloc els datats en 4 de març i 17 de maig del 1664 pels diputats i oïdors de la Generalitat:

Los Rnts. pares inquisidores de pnt. Principat, en contra va ab les generals constitucions, usatges, privilegis i concordies en actes de cort contractades... en particular las concòrdies del any 1512 cap. 3.7.24 y de las del any 1520 cap. 33.38.39 y 40, y novament en lo cap 30 Corts 1599 y altres drets.

També va intervenir en aquest mateix any de 1664 el Consolat de Mar, del qual Josep Guinart n'era membre matriculat. El braç militar va trameure la seva protesta, amb un to molt suau:

Puix per aquest camí seria molt fàcil de subjectar al St. Tribunal, encara que altrament no hi estan subjectes, de que podrien seguir molts danys, no sols en las personas y hisendes (també) en lo lustre de la sang y noblesa si per aqueixos casos venien a ser

4. GENERALITAT DE CATALUNYA, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya* (10 vols.), vol. VI, 1644-1656, Barcelona, 2000, p. 172-175, 1071, 1075, 1077, p. 208, 1148, 1149 i p. 237, 1198, 1243. Sobre les concòrdies vegi's Víctor FERRO, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al decret de Nova Planta*, Vic, 1993, p. 135.

querellats o processats en lo tribunal de la Santa Inquisició, de conseqüència tant danyosa per tot lo llinatge y familia y per altra part contraria a la disposició dels capítols de corts, constitucions, concòrdies y altres drets concernents a esta materia.⁵

Però tots els intents perquè els detinguts fossin transferits a la justícia ordinària van ser inútils. El novembre del 1664 un escrit del Consell d'Aragó reconeixia la raó dels arguments dels escrits i que la Inquisició actuava contra les Constitucions:

Son tan repetidas las instancias de los diputados de Catalunya y ciudad de Barcelona por el desconsuelo que se hallan de querer los Srs. Inquisidores apropiarse la jurisdicción activa sobre los que ofenden a sus familiares y oficiales en cosa que no afecta ni concierne a su ejercicio... y se obra en esto por los inquisidores contra sus constituciones.

Els escrits enviats pel Consell de Cent no apareixen entre la documentació.⁶

5. ACA, Consell d'Aragó, lligall 211. Hi han moltes referències sobre conflictes de jurisdiccions entre el tribunal de la Inquisició i la Generalitat i el Consell de Cent i, també, entre la Inquisició i l'Audiència: ACA, Consell d'Aragó, lligall 214; Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Manuscrits, B-51. *Tratado o relación de las cosas de hecho y disputas de derecho que passaron entre los inquisidores de Cathaluña y los diputados de aquel Principado sobre sus pretensiones y competencia de jurisdicción.* (1566-1568). En aquest tractat apareix la reclamació de que els oficials de la Inquisició hagin d'esser processats per la justícia ordinària excepte en el que pertoca a assumptes de fe. p. CXI.

A la documentació apareixen precedents d'actuacions semblants de la Inquisició en defensa dels seus familiars i empleats. El més immediat era del setembre del 1660, quan la Inquisició havia empresonat a Antoni Comes i Puigverd, assessor de la Batllia General per per haver fet detenir a Jacint Beltran, de Montesquiú, per especular amb grans:

"Arrivats dits governador y dit Comas en ditas montanyas, vent que la caballería estava patint sens trobarse blats per sustentarse los cavalls, vent que esta pecunia eixia no de falta de mantenimientos sino de estar en mans de pochos homens, que els tenian agavallats, fent diferents usuras ab dits grans, se prengué per últim remey los processos a diferents personas".

Un d'ells era Jacint Beltran que havia estat denunciat quan estava a Sort el portaveu del governador de Catalunya, Gabriel de Llupià. L'assessor de la Batllia, Antoni Comes, n'havia ordenat la detenció però Jacint Beltran en el camí des de Esterri d'Aneu, on havia estat detingut, fins a la presó de Sort, acusat del delictes de *logrero de granos*, va provocar un aldarull a amb els crits de "Viva el Santo Oficio" i "Asistencia al Santo Oficio", al·ludint al seu grau de familiar de la Inquisició. Beltran va ser alliberat després de passar dues hores a la presó i Antoni Comes i Puigverd, que havia ordenat la detenció, va ser empresonat per la Inquisició.

ACA, Consell d'Aragó, lligall 213.

6. ACA, Consell d'Aragó, lligall 211.

El primer que calia fer pel transferiment dels presoners a la justícia ordinària era una conferència o reunió entre l'inquisidor més antic i l'oïdor de la reial audiència relator de la causa, però a mitjans de l'any del 1665 la conferència encara no s'havia realitzat. Els inquisidors cercaven no fer-la sota diferents arguments de protocol, com el de que l'inquisidor que havia d'intervenir volia que ser tractat per l'oïdor de l'Audiència de "señoria ...y no volverle merced". Entretant i pel juliol del 1665 el Consell de Cent i els diputats de la Generalitat insistien en les seves peticions en favor dels presoners. Però al cap de 15 mesos de la detenció encara no s'havia celebrat la conferència entre l'inquisidor i l'oïdor de l'Audiència tot i les pressions per part d'aquest tribunal,

se acordó por las tres salas de la Real Audiencia que con letras despachadas en la forma acostumbrada, fuesen requeridos y amonestados, a que se revocasen los procedimientos y entregasen los presos que pareciesen a informar al banco regio para allegar o deducir las causas si algunas tenían.

Els inquisidors no van fer cas de res. En aquest aspecte, segons altres actuacions semblants, la seva arbitriietat i la indefensió de l'infeliç detingut era total. Per exemple, el 1673 un paraire d'Olesa, Salvador Soler, feia 10 anys que estava a la presó, i amb la causa suspesa per competència de jurisdiccions entre l'Audiència i la Inquisició, sense que les repetides instàncies a favor seu fessin cap efecte.⁷

La víctima, Joan Mateu

Qui era Joan Mateu, la víctima, morta per un tret de carrabina? El seu càrrec de receptor de la Inquisició era el que havia provocat l'empresonament de Josep per aquest tribunal.

Mateu tenia afecció pels oficis públics. El 1660 demanava al Consell d'Aragó l'ofici de coadjutor del mestre racional de Catalunya. Però hi havia altres sol·licituds com la de Joan Guinart que al·ludia com a mèrits la provisió de grans i cereals per a l'exèrcit i oferia el donatiu de 1.200 rals de vuit. La coincidència d'un reduït nombre de comerciants per a un ma-

7. ACA, Consell d'Aragó, lligall 213 (Escrit al Consell d'Aragó del 7 de gener del 1673).

teix negoci sembla que era freqüent a la Barcelona d'aquests anys. Així, a l'agost del 1650 Joan Mateu i Joan Guinart participaven en l'assegurança de les mercaderies d'una nau genovesa, el primer per valor de 300 dobles i el segon per 100 dobles.⁸

L'activitat principal del comerciant Joan Mateu era la de botiguer de teles. Havia estat soci del ric botiguer Ramon Roger per l'explotació d'un establiment al carrer de Canvis Vells entre el gener del 1648 i el maig del 1656. Les mercaderies de la botiga eren de molta qualitat i sovint compartien amb la dels Guinart molts clients rics. Quan pel maig del 1656, després de la mort del seu soci, Mateu va liquidar les teles de la botiga, aquestes van ser comprades per Josep Guinart per 10.385 lliures amb la fiança del seu oncle Joan.⁹

Joan Mateu era, a més de soci, una persona de molta confiança de Ramon Roger el qual el va nomenar com a un dels tutors de la seva filla Francesca Roger i Falguera. Francesca era neboda dels rics comerciants Falguera i del bisbe de Solsona Francesc Roger. La tutoria de Francesca Roger va generar un llarg plet que va acabar amb una concòrdia.¹⁰

8. ACA, Consell d'Aragó, lligall 215. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transactionem* 1648-1659 (14-VIII-1650).

9. Un comerciant, amb motiu del seu casament, comprava puntes d'or a Joan Mateu per valor de 42 lliures i a Rafael i Josep Guinart per 74 lliures. Biblioteca de Catalunya (BC), Sèrie General d'Arxiu, arxiu 582 (febrer 1649). AHPB, Jaume Sayós, *Liber Secundus Transactionem* 1660-1668, (28 de març del 1660).

Entre 1642 i 1647, Roger havia estat soci de Rafael Guinart per a una botiga al carrer Ample. AHPB, Joan Salines, *Liber Transactionem* 1628-1651, p. 85, (7-XII-1647).

10. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transactionem* 1648-1659 sense paginar, (19 d'agost 1658). (Sentència arbitral del plet amb els tutors de Francesca Roger Falguera). Jaume Sayós, *Liber Secundus Transactionem* 1660-1668 sense paginar (21-II-1665): La mare de Francesca renuncia a l'usdefruit de l'herència a favor de la filla, casada amb Francesc Sambassart, adroguer.

Ramon Roger va ser acusat de crim de lesa magestat per parlar malament del rei de França i declarar-se públicament a favor de Felip IV. El juliol del 1646 fou condemnat a set anys de desterrament, inhabilitació per oficis i càrrecs públics i va ser desinsaculat, *Dietaris de la Generalitat*, vol. VI, 1644-1656, p.151, 778.

La fugida de la presó

L'1 de desembre del 1668 el vicecanceller del Reial Consell, Pedro de Villacampa deia que els inquisidors no feien cas dels funcionaris reials:

...resistiendo a todos los procedimientos y embajadas que se han hecho por parte del virrey y audiencia. Y pudiendo haber pasado a la ejecución el virrey ha querido antes dar cuenta a V. Magd. Con que se ve la atención con que ha procedido porque si llegará a usar los medios que disponen las constituciones podía ocasionar disturbios y grande inquietud.

El més interessant de l'escrit de Villacampa era la notícia de la fuga dels detinguts. Aquests havien estat a la presó entre 1662 i 1666 i romanien pròfugs entre 1666 i 1668:

Después por las carnestolendas del año 1666 huieron disfrazados (con mascarar) estos presos de las carceles de la Inquisición y se fueron a Rosellón donde vivieron hasta que se rompio la paz y se passaron a Genova han vuelto al Rosellón, y allí han estado hasta que últimamente, habiendo cesado la guerra... siendo demás desto muy honrados vasallos de V. Magd. y que lo han mostrado en todas ocasiones y no menos desde donde han estado, dando noticias de los designios del enemigo, y ofreciendose servir a V. Magt. en todo lo que se les ordenase, y en cuanto al ofrecimento que hacen de la compañía de cavallos, respecto de haver cesado la guerra y tratarse ahora más de reformas que de aumentar gasto, podrían servir a V. Mgt. con un donativo de mil ducados para la Rl. Tesorería que esta muy exausta de medios para la administración de la justicia,... y así juzga el virrey sera muy del Rl servicio de V. Mgt. el mandarlo tener a bien.¹¹

En el mes de novembre de l'any 1668, tot i que eren pròfugs, Guinart i Massart volien tornar a casa i oferien al rei pagar una partida de cavalls muntats i amb el seu capità o un servei equivalent, doncs els hi era molt penós esperar la resolució que hi havia pendent sobre la competència del seu cas. Els pròfugs demanaven el perdó tot i al·ludint a la seva innocència i el mateix virrei intervenia a favor seu en declarar

11. La passivitat de la corona en els contenciosos entre la seva jurisdicció i la de la Inquisició no era deguda a un desconeixement. Pel que sembla, el rei tenia una informació de primera ma sobre aquests problemes. El 6 de març del 1639 Pedro de Villanueva, secretari del rei, va enviar al virrei comte de Santa Coloma una carta on se li ordenava que, "...de aquí en adelante en cualquier caso que se os ofrezca en esta provincia entre la jurisdicción real y la Inquisición, no se proceda por vos ni por mis ministros reales con acción alguna a cosa de hecho sin darme primero razón de ello..." ACA, Consell d'Aragó, lligall 211.

que no se'ls hi havia provat el delictes i manifestant-se contrari a la seva detenció.¹²

El 18 d'abril del 1671 Guinart i Massart demanaven l'indult oferint al rei 200 dobles d'or. Un escrit del 29 d'agost d'aquest any deia que els pròfugs anaven per Barcelona acompanyats de guardians contractats per evitar ser capturats i el Consell d'Aragó demanava als ministres reials que ajudessin als de la Inquisició per capturar-los. Si, pel que sembla, això era cert i si es considera la teatral fugida de la presó pel carnaval del 1666, podem deduir que el regim penitenciari no devia ser gaire rígid i que Guinart i Massart tenien còmplices fora de la presó. Però per a tot això es necessitaven molts diners i Josep Guinart i Josep Massart devien empobrir-se amb una vida tant agitada i sense poder tenir cura dels seus negocis.

El 13 de maig de 1673 en un escrit de l'Audiència de Catalunya al Consell d'Aragó aquesta demanava l'indult, tot tenint en compte que Guinart i Massart havien ofert el donatiu dels 50 cavalls muntats i considerant la seva innocència. Segons l'Audiència, calia aprofitar l'ofertament dels diners dels 50 cavalls, encara que era millor destinar aquests import a la reparació de la ciutadella de Menorca. El virrei de Mallorca havia demanat aquesta illa 12.000 lliures en quatre anys per refer la fortalesa de Menorca però els de Mallorca s'hi van negar. No consta a la documentació que és el que finalment van acabar pagant Guinart i Massart.¹³

Els negocis de Josep Guinart

Josep Guinart, fill i nét de pagesos de Sarrià, era comerciant matriculat del Consolat de Mar i botiguer de teles. El 1648 s'havia casat amb Cla-

12. ACA, Consell d'Aragó, lligall 211.

13. Sobre la duresa de la presó de Guinart, l'escrit dels diputats de la Generalitat del 11 d'agost del 1665 deia que els presoners, "han estat sempre en presons tan obscures y secretas, ab manillas y grillons que may se ha pogut saber ab certitud si eran vius o morts". Però sis mesos després podien escapar. *Dieteris de la Generalitat*, vol. VI, 1644-1656, p. 1150.

Sobre les muralles de Menorca, "...insta el reparo de las murallas de la ciudadela de Menorca, que se han derruido sin haver forma ni caudal en aquella isla, ni en la de Mallorca, para ponerlas en estado de defensa". ACA, Consell d'Aragó, lligall 211.

ra Portell, filla d'un candeler de cera que portava una dot de 2.000 lliures pagades al comptat el dia del casament. El pagament efectiu d'aquesta quantitat era una bona injecció de capital per un botiguer.¹⁴

Uns mesos abans del casament Josep havia fet companyia amb el seu oncle Rafael per una botiga de teles ben situada, davant de la font de Santa Maria del Mar. Rafael aportava 33.862 lliures, valor de les robes que es trobaven a la botiga i que corresponien una companyia anterior entre Rafael i Ramon Roger, ja dissolta. Josep Guinart posava 5.000 lliures. L'aportació del capital era considerable, per un total de 38.862 lliures, però la manera com es feia era força peculiar. Així, Rafael posava 6.000 lliures en efectiu i les restants 27.682 lliures "com ell voldrà". Per la seva part les 5.000 lliures de Josep consistien en 800 lliures que els hi havia de tornar Rafael, més 4.200 lliures comptants, "el dia que li entraran". La feina de la botiga anava a càrrec de Josep.¹⁵

El gener del 1654 Josep era arrendador del dret de les monedes i de la Bolla i col·lecta de Manresa per renúncia de Joan,

per causa de obtenir lo offici de regent los comptes del General de Cathalunya, conforme dispoſan los capitols de Cort no entén tenir part ni porció alguna en ningún de dits arrendaments ni altres qualsevols interessos del General.¹⁶

El novembre del 1652 Rafael i Joan Guinart, els oncles d'en Josep, feien companyia pel proveïment de grans a l'exèrcit. El 1657, i un cop mort Rafael, Joan integrava al nebot en el negoci. En aquest any Joan i Josep Guinart contractaven amb un proveïdor de l'exèrcit anomenat Martín de la Fuente el lliurament durant sis mesos, començant el juliol del 1657 i continuant cada primers de mes, de 1.080 quarteres de civada pel consum de 50 mules de tir del tren d'artilleria. Martín de la Fuente pagaria 13 rals de plata la quartera, el que sumaria cada mes un total de 14.040 rals de plata a pagar cada dos mesos a Madrid al representant dels Guinart. De la Fuente presentaria fiances a un representant d'aquest o bé a un poderat.

14. AHPB, Pere Pau Vives, *Llibre Quart de Capitols Matrimonials 1646-1648*, p. 304 (26-VII-1648).

15. AHPB, Joan Salines, *Liber Transactionem 1628-1651*, p. 92 (24-XII-1647).

16. *Dietaris de la Generalitat*, vol. VI, 1644-1656, p. 610.

A més de les 1.080 quarteres de civada al mes durant les sis mesades, els Guinart “han de socorrer a Martín de la Fuente con 600 reales de plata en doblones cada principios de mes”. De la Fuente donaria garanties de l'import d'aquestes quantitats incloent-hi capital, interessos i despeses “de la conducción del desembolso que se hacen en dicha ciudad por recibir el dinero en Madrid”. Aquest quedava obligat amb els seus béns i amb la garantia de les 50 mules de tir. El capital del préstec que se li feia al llarg dels sis mesos, juntament amb els interessos i el transport, era de 40.320 rals de plata. No especificava si el pagament podia ser fet a Barcelona en lletres de canvi. Alguna manifestació per part de la Fuente que apareix en aquest contracte sembla supèrflua, com la que deixava en garantia de pagament les 50 mules de tir sobre les quals la real hisenda hi devia tenir dret preferent. En qualsevulla cas el negoci va acabar en plet i aquest en concòrdia. Els experts anomenats per les parts per dictar-la eren Juan Rodríguez de Velasco, secretari del rei i pagador general dels exèrcits i Juan Antonio Ezcurra, *tenedor de bastiment*. Aquests, presentaven els comptes que havien fet i condemnaven a de la Fuente a pagar 84.893 rals de plata al comptat a Josep i Joan Guinart.¹⁷

L'últim negoci que coneixem de Josep va ser l'arrendament del dret de la Bolla de Barcelona entre el febrer i el juliol del 1662 per 22.510 lliures, fent companyia amb altres set socis.¹⁸

Josep va rebre el suport del seu oncle en els moments difícils. Segurament aquest va influir en la petició que el Braç Militar va fer al virrei per deslliurar a Josep de la Inquisició. Un altre moment va ser quan Josep es va evadir de la presó el 1666 i va romandre uns anys al Rosselló on hi tenia la família de la seva tia Francesca Generés, la dona de Joan.

Els rics oncles de Josep apareixen, més que no pas ell mateix, com els personatges rellevants d'aquesta història. Josep i Joan Guinart són representatius d'una burgesia que assoleix riquesa i prestigi social en un país deprimat i sotmès. Ells serien un indicatiu dels camins de l'èxit econòmic en una postguerra.

17. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transaccionum* 1648-1659 (14-VII-1657 i 27-VII-1658).

18. *Dietaris de la Generalitat*, vol. VII, 1656-1674, p. 145.

Rafael Guinart

La varietat de les activitats de Rafael justifica que siguin examinades sota cinc diferents apartats.

a) Botiguer, arrendatari de drets i proveïdor de grans per l'exèrcit del rei

La primera activitat de Rafael cap el 1630 va ser la de botiguer de teles. El 1634 havia posat una botiga amb l'argenter Tomas Bernié, al carrer dels Banys, en una casa propietat d'aquest, on vivien els dos socis. De les 2.300 lliures del capital Rafael tan sols en posava 300 lliures. La companyia es liquidava el 1636, abans del terme establert. El 1642 Rafael feia societat amb Ramon Roger per una botiga però l'empresa s'havia dissolt el 1647, un any abans de que expirés legalment. Uns dies després d'aquesta cancel·lació Rafael feia companyia amb el seu nebot Josep per explotar una botiga davant la font de Santa Maria del Mar. La última societat que va fer com a botiguer de teles va ser el 1654.¹⁹

Durant la Guerra dels Segadors Rafael començava altres activitats. El 1644 apareixia com una de les fiances presentades per Vicens de Margarola, receptor de la Bolla de la taula de Barcelona, per 1.000 lliures. El 1653 era diputat militar per Perpinyà i era insaculat en el lloc de Narcís Feliu. Entre 1650 i 1652 era un dels subarrendataris de les Bolles de Manresa i de Cardona. El 1652 participava en l'arrendament de la provisió del pa a Barcelona i el 1655 era arrendatari dels drets dels bisbats d'Urgell i de Solsona.²⁰

Possiblement va ser després de la guerra quan Rafael va fer els millors negocis. Unes tres setmanes després de la rendició de Barcelona a Felip IV, el 6 de Novembre del 1652, el contractista de pa de muni-

19. AHPB, Joan Salines, *Liber Transactionem* 1628-1651, p. 56 (4-VI-1634) i p. 85 (7-XII-1647). *Dietaris de la Generalitat*, vol. VI, 1644-1656, p. 673 i 1246.

20. BC, Sèrie General d'Arxiu, lligall 735.

AHPB, Joan Salines, *Liber Transactionem*, 1628-1651, p. 56 (4-VI-1634). AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transactionem*, 1648-1659 (13-VIII-1654).

ció per l'exèrcit Jaume Cortada feia partícips als germans Rafael i Joan Guinart de la seva quarta part en aquest proveïment. Els Guinart havien de donar a Cortada 750 lliures de plata pel capital que els hi corresponia aportar. És a dir, els Guinart eren subcontractistes de Jaume Cortada.²¹

Les relacions del Rafael i Joan Guinart amb l'administració eren molt bones. El 7 de desembre del 1652 Joan Guinart estava pendent de contractar amb la ciutat de Barcelona la compra de 10.000 quarteres de blat procedents de Sicília i Sardenya. Amb l'expectativa d'aquest bon negoci es firmava un altre contracte entre Joan Guinart per una part i Jaume Cortada i Francesc Roca per l'altra. Guinart es comprometia a fer partícips a Roca i a Cortada per 8.000 quarteres que anirien a compte seu a guanys i pèrdues. És a dir, el novembre del 1652 els Guinart eren subcontractistes de Jaume Cortada en el proveïment de l'exèrcit i un mes després Cortada passava a ser-ho de Joan Guinart en la venda de blat de Sicília i Sardenya.²²

Els negocis de Rafael també poden ser examinats a través del seu testament. A l'última part del document Rafael recorda els deutes i els crèdits que té i el seu origen. El primer que sobta de les operacions fetes per Rafael és l'opacitat. Així, a la botiga que té amb societat amb Miquel Labró i amb Jaume Llobateres hi té posades 6.000 lliures, però 1.000 no són seves i demana a un jesuïta, marmessor del seu testament, que les lliuri a la persona que *ell coneix*. Per altra part, un préstec demanat per Rafael pendent d'amortitzar havia estat fet a nom de Josep i el testador feia esment que aquest deute no afectava el nebot:

Ítem, fas memòria com una partida de canvi de 380 doblas manllvades per Joseph Guinart nebot meu, del capità Canals,... la veritat es que dit canvi corre de mon compte y no de dit mon nebot y vull que aquell sie quitat y lluit de mos bens sens dany ni despesas de dit mon nebot. I també, Dec a la botiga de Joseph Guinart nebot meu alguna quantitat com sap Josep Romanyà.

21. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transaccionem*, 1648-1659 (6-XI-1652). Jaume Cortada, Francesc Roca i Francesc Oller eren assentistes del pa de municipi i de racions d'ordi i civada.

22. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transaccionum*, 1648-1659 (7-XII-1652). Per la seva part Cortada i Roca, el seu soci, convenien i prometien amb Joan Batlle de Flaçà i Joan Pau Perpinyà, ciutadans honrats de Girona, la cessió de 4.000 quarteres corresponent una quinta part d'aquestes a Francesc Oller i les altres 4/5 parts a Joan Batlle i Joan Pau Perpinyà

Pel que sembla per alguns aspectes d'aquest testament –i també pel que ja hem vist a partir de les estranyes aportacions de capital que apareixen a l'acta de constitució de la companyia amb Josep per la botiga de robes– Rafael actuava amb molt secretisme. També tenia la tendència a complicar en els seus comptes a la parentela la qual, d'altra banda, es beneficiava de les seves activitats. Rafael era el vell i el ric de la família i tenia sota la seva tutela i les seves ordres el seu jove germà i el nebot. La vinculació familiar continuaria després de la mort de Rafael, quan Joan incorporava al nebot Josep en el negoci de proveïment de civada per l'exèrcit, actuant tots dos com a subcontractistes.

El comerç amb grans degué ser una font d'ingressos molt més profitosa que la venda de teixits. L'última part del testament de Rafael ho posa en evidència:

Item, fas memòria com fiu un concert ab lo Sr. Proveïdor general de uns grans en Cardona del qual me dona ab bon compte trescentes cinquanta doblas ab dos partidas y los preus del dit concert són conforme un paper o memorial té dit Sr. Proveïdor format de mà mia, que són la cortera de ordi a rahó de quinse rals de plata, lo blat a vint y dos rals de plata la cortera y tres rals de plata de ports tant de una cosa com de la altra, del qual concert tinc entregrat, com apar ab dos papers tinc en mon poder, quatrecentas seixanta vuit corteras de blat, cent norantatres corteras de ordi y cinc centas trenta dos corteras deu cortans de civada, de la qual civada se ha de fer rebaixa a rahó de vint per cent per ferne ordi.

Ítem fas memòria com dech a dit Sr. Proveïdor com apar ab un paper firmat de ma mia setcentescinquanta corteres de ordi y ell me deu un compte de diners de sinch mil y tants reals conforme se troba ab los papers de dit Sr. Proveïdor.

Entre els deutes que calia cobrar hi havia el de Josep Casanovas el qual li havia de pagar:

lo que li tocava de algunas quantitats me deuen los que eran arrendadors ab mi del bisbat de Lleida conforme los comptes té dit Casanovas y també apar en mon llibre major y llibre de falquitrera y axí se poran ajustar ab dit Casanovas.

Tot seguit veurem que és el que deia el llibre de falquitrera de Rafael a través del seu inventari.²³

23. AHPB, Jaume Sayós, *Primus Liber Testamentorum*, 1647-1659, p. 246 (27-VII-1656).

b) Tauler de la Taula de Canvi de Barcelona

Una altra activitat de Rafael Guinart, i que pot ser un indicatiu de les bones relacions que tenia amb les autoritats reials després de la guerra, va ser la de caixer de la Taula de Canvi de Barcelona els anys de 1653 i 1654, en ple conflicte per la devaluació de la moneda de *sisens*. Aquesta moneda de billó, que consistia en peces de sis diners, va tenir la seva primera encunyació a finals del 1640. Al llarg de la guerra els sisens tingueren emissions cada vegada més nombroses i amb menys contingut de plata, especialment a partir del 1648. Segons Miquel Crusafont, els percentatges de contingut de plata van passar ser de 6'5 i 6 per cent el 1640 a ser del 0'17 per cent el 1652. Acabada la guerra el sisens havia perdut el 87'5 per cent del seu valor.²⁴

Podem seguir el procés de la devaluació dels sisens que tal com es va fer tingué uns efectes desastrosos per l'economia catalana. El 18 d'octubre del 1652, pocs dies després de la rendició de Barcelona, el Consell de Cent proposava les mesures per resoldre el problema de les excessives emissions durant la guerra i que havien provocat una gran puja de preus. Tot i la urgència del problema, el virrei no va actuar fins el 6 d'abril del 1653 i sense tenir en compte els plantejaments tècnics dels consellers. La crida del virrei rebaixava el valor dels sisens fins una cinquena part i disposava que a finals de maig els sisens fossin retirats de la circulació. La retirada va ser caòtica. La quantitat de sisens a canviar era tan gran que al cap d'un temps la Taula ja no els comptava sinó que els calculava a pes i a ull. La gent pobre donava els sisens sense tenir altra moneda, i segons Jaume Carrera Pujal, "quedó el Principado totalmente aniquilado hasta que se extendió la nueva fabrica".

Com exemple d'una operació de canvi de moneda de sisens hi ha un document datat el 10 de febrer del 1654 on consta que Pere Galvany, pa-

24. Miquel CRUSAFONT I SABATER, *Història de la moneda a la Guerra dels Segadors (Primera República Catalana 1640-1652)*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2001, p. 45-46. Els percentatges del contingut de plata van disminuir de la següent manera: 1640 = 6 a 6'5 %, 1648 = 2'6 %, 1649 = 1'2 %, 1650 = 1'47 %, 1651 = 1'17 %, 1652 = 0'17 %.

gès de Sarrià, fa lliurament de 121.660 marcs en sisens per convertir-los en ardits. En aquest canvi no es dóna la quantitat de moneda de sisens sinó tan sols el pes en marcs, equivalen a 326 quilos de metall el que representaria –si es té en compte que el contingut en plata era el 1652 d'un 0'17 per cent– 554 grams de plata, i possiblement fos encara menys uns mesos després, quan es va fer aquest canvi.²⁵

Els pobres van ser afectats per la manca d'una nova moneda que substituís la retirada dels sisens ja que la gent rica disposava d'or i plata per comprar, però tothom es va veure perjudicat. Els que tenien dipòsits antics a la Taula en moneda de sisens van veure minvat el valor dels seus capitals i els acreeadors van patir la disminució del valor del capital i dels interessos dels préstecs que havien fet anys enrere. A més de tot això, una altra font de greuges per al públic va ser la retirada dels dipòsits de la Taula i que estava sotmesa a restriccions i arbitrarietats. El Banc i la Taula només obrien un dia a la setmana i els particulars podien retirar fins un màxim de 10 lliures. Els únics que no van ser perjudicats, segons Carrera Pujal, van ser els que treballaven al Banc de Barcelona i a la Taula de Canvi que es van lucrar amb totes aquestes operacions.²⁶

El caixer de la Taula el 1653 i 1654 era Rafael Guinart i podem suposar que es va beneficiar força del seu càrrec però també que es va crear uns quants enemics.

c) L'estratègia com a hisendat

Rafael feia crèdits sota penyora, tal com es veu pel seu inventari. També donava crèdits però no consta mai els interessos que es cobraven. Rafael no era partidari de prestar en lletres de canvi i només n'apareix una a l'inventari. Potser preferia deixar diners sota garanties més fàcilment realitzables com la de les finques i sospitem que algunes de les moltes finques rústegues que tenia Rafael Guinart procedien del cobrament de deutes per préstecs fets a propietaris rurals. Així ho sembla a

25. BC, Sèrie General d'Arxiu, lligall 735.

26. Jaime CARRERA PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII* (4 vols.), Editorial Bosch, Barcelona, 1946, vol. II, p. 119.

través de la venda feta per dues tutories de menors. En una d'elles el tutor venia a Guinart quatre peces de terra per 572 lliures. Un altre tutor venia una vinya per 200 lliures i dues peces de terra per 375 lliures. Totes les terres estaven situades a la riera de Magòria. La constitució d'aquesta hisenda quedava arrodonida amb una altra compra a un tercer propietari per valor de 500 lliures. El total de les terres comprades a la riera de Magòria, en els anys de 1654 i 1655, era de 40 mujades, unes 20 hectàrees.

Un exemple de com l'acumulació de crèdits contra un hisendat podia ser l'origen d'un canvi de propietat que passava a mans del prestamista és el de Benet Mans, propietari de Sarrià. El dia 6 de gener del 1655 Benet Mans i Rafael Guinart firmaven dues actes de venda. Una d'elles era per "la donació" de Mans a Guinart de 12 peces, "que contenen ab sí moltes mujades de terra", les quals pagaven de censos 140 lliures a l'any i dos capons. Una segona acta era per l'establiment que Guinart feia a Mans, "per diferents peces de terra prop designades", amb el cens de 59 lliures a l'any. Evidentment, Benet Mans passava dificultats. El seu germà, el capellà Pere Mans, li havia deixat 2.300 lliures a censal i el 21 de gener del 1655, quinze dies després de que fossin firmades les actes notariales anteriorment esmentades, Rafael Guinart comprava "tot aquell dret y actio que li competia" sobre aquest censal. Tot plegat fa pensar que Guinart contemplava la caiguda de tota la finca a les seves mans quan s'acumulessin els deutes pels interessos del censal, de 115 lliures anuals, a més dels interessos del cens, de 59 lliures. En total Mans havia de pagar a Guinart 174 lliures anuals. Cal deduir que Guinart s'aprofitava de les grans dificultats dels propietaris agrícoles, prestataris seus, per adquirir finques a bon preu un cop acabada la guerra? Possiblement sí, ja que totes les adquisicions de les peces de terra foren fetes el 1654 i el 1655. És a dir, després de la guerra Guinart es va cobrar en terres el capital dels préstecs fets durant el conflicte. Un altre exemple pot ser el de la compra a Francesc Romanyà per 8.960 lliures d'una finca a Sarrià a l'octubre del 1652.

En el préstec de diners a censal es manifesta una actitud semblant. Els censals foren creats els anys de 1652, 1653, 1654 i 1656.²⁷ El cert és que

27. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Secundus Inventariorum et Encantum*, 1655-1658, acta num. 28 (1-VIII-1656).

qualsevulla que fos el mitjà utilitzat, bé a través del cobrament de deutes pendents o bé per la compra directa, Rafael Guinart era un important hisendat que havia començat les compres el 1632 amb una casa i quadra amb terres, censos i delmes a Santa Creu d'Olorde per 5.000 lliures, la torre Abadal. A més de la seva producció agrícola la torre donava calç i guix. En el moment de la compra hi havia a la finca un forn de calç i 300 quintars de calç viva, a més de moltes rajoles i bigues de fusta

d) La compra del mas Guinart

Els Guinart procedien d'una família de pagesos de Sarrià. Abans de la guerra l'hereu de la propietat era Josep, el pare del inculpat en l'homicidi de Joan Mateu. El fet de ser l'hereu d'un mas es podria considerar que aquest partia d'una situació d'avantatge respecte als demés germans. Però per aquests el fet d'haver-se de buscar la vida a la ciutat en una època plena d'oportunitats podia ser, a la llarga, millor que no pas ser propietari rural i, mentre a l'estiu del 1640 Rafael era un pròsper botiguer el seu germà Josep, l'hereu, moria "nafrat de una mosquetada entre los dos ulls". En el testament reconeixia el cobrament de 500 lliures de la dot de la seva dona i anomenava com a un dels marmessors al seu germà Rafael, el botiguer. El seu fill Josep no hauria d'heretar el mas ja que els tutors es veieren en la necessitat de vendre'l a l'agost del 1641 per 3.530 lliures a l'adroguer Bernat Sambassart. Més endavant, el novembre del 1646, Sambassart venia la finca a Rafael Guinart per 4.882 lliures. Rafael ja havia comprat al seu nebot Josep –el nostre botiguer de teles empresonat per la Inquisició– el dret de lluir la carta de gràcia de la finca per 800 lliures.

El total dels camps del mas Guinart, repartits en diferents indrets, sumaven 19 mujades i mitja, és a dir, unes 8 hectàrees. A l'inventari el mas Guinart és descrit com una casa sense gairebé cap moble. Hi havia el celler amb el seu cup i les bótes, i una arada, a més dels grans emmagatzemats.²⁸ És

28. AHPB, Antoni Estalella, *Fa per la revenda de Llorenç Campderrós al senyor Rafael Guinart...*

Jaume Sayós, *Liber Secundus Inventariorum et Encantum*, 1655-1658, acta num. 28 (1-VIII-1656).

Pere Pau Vives, *Secundus Liber Testamentorum*, 1631-1640, p. 163 (17-VII-1640).

possible que el motiu pel qual Rafael hagués esperat fins el 1646 per comprar el mas fos evitar la mala imatge que donava un tutor que comprava l'herència del seu tutelat menor d'edat. Pel que sembla, el fet que el mas Guinart acabés uns anys més tard a les mans de Rafael no va deteriorar les relacions amb el seu nebot.

e) El nivell de vida a partir de l'inventari *postmortem*

Segons l'inventari Rafael tenia unes cases grans al carrer de Montcada comprades el 1653. A la casa hi havia una carrossa i un cotxe amb els seus arreus i cortinatges. A més, hi havia vi, grans i 100 quarteres de calç viva i teules.

En una arquimesa el propietari hi guardava diferents papers i objectes de plata com botons o culleres procedents d'empenyoraments. El més valuós era la plata que guardava en un bagul de pell de vaqueta. Eren 42 objectes que sumaven un pes total de 564 unces i 2 argenços, equivalents a uns 19 quilos. Les joies d'or es guardaven en un armari a la cambra de Rafael. El pes total de les catorze joies era de 90 unces, uns 3 quilos d'or. Hi havia altres joies sense pesar i d'altres que no tenien or, com 3 unces i mitja de perles i 1'11 unces de coral. Hi havia també gransats i coral dels quals tampoc en consta el pes.

El mobiliari era nombrós amb alguna peça de luxe, com un llit de noguera a la genovesa amb els pilars, sis poms i la capsalera, tot daurat. Hi havia molts vestits usats o vells, cosa que apareix freqüentment en els inventaris, fins i tot de la gent rica. Però hi havia peces que reflectien refinament, com els guants de seda negra, o bé els de vellut amb puntes d'or. També indicaven luxe els tapins de vellut verd amb vires de plata i amb guarnició de puntes d'or, encara que eren usats.

Els quadres que adornaven la casa eren nombrosos i es repartien entre els de temàtica religiosa i els profans. Hi havia trenta-dos quadres de tema religiós i trenta-sis quadres de tema profà, entre els quals els que representaven paisatges, vaixells, tempestes, bodegons (de fruites) i de temes mitològics. Generalment eren pintures a l'oli i guarnides amb marcs negres, alguns amb un petit perfil d'or. Entre els de tema mitològic s'esmenten, "Cuatro cuadros de faules que són, çó és un de la crema de Troia,

la altra la falla de Endromeda, la altra la transformació de Ovidi y la altra de certa historia, també amb guarnició negra perfilats de or". També deco-raven les parets de la casa els trenta-quatre tapissos o "draps de ras", i les vuit "portaleres". A més, hi havia tapissos que procedien de penyores, com els sis que tenien 14 pams d'alçada, que eren considerats com a molt bons, procedents del cavaller Josep Quintana, un altre tapís que representava una caçera d'animals procedent de Victòria Granollachs i una catifa gran empenyorada per Rafael Carcer i Bas. Apareix també la venda a carta de gràcia per 320 lliures de sis peces de tapissos, "que és la historia de las forsas de Hercules dels quals draps penja causa devant lo Sr. Canseller.²⁹

f) La fortuna de Rafael Guinart

Quantificar el patrimoni d'aquest comerciant resulta impossible perquè no apareix el valor de les seves finques. Desconeixem el preu pel qual foren comprades les cases del carrer de Montcada i el d'una part del mas Guinart. Sobre la torre Albareda, comprada el 1632 per 5.000 lliures, no podem calcular el seu valor a l'any 1656. Però l'inventari *post-mortem* ens indica el valor d'altres capítols de la seva fortuna, com són els crèdits, i el de l'or i la plata en el moment de la seva mort.

Els crèdits de Rafael Guinart es troben registrats a l'inventari en dos apartats que són, per una part, en el "llibre de falquitrera" i, per altra, en el "llibre de falquitrera, llibres majors y llibres de taula". En el primer cas es refereix a vuit crèdits i en el segon a 96 crèdits.

En el llibre de falquitrera apareixien diferents papers firmats pel tenedor de bastiments de Cardona a l'estiu del 1656, on reconeixia haver rebut 468 quarteres de blat, 93 quarteres de civada i 532 quarteres de sègol. La proveïdoria general de l'exèrcit havia donat a Guinart justificants segons els quals se li devien 35.592 rals de plata. També hi havia una ordre escrita al tenedor de bastiments de l'exèrcit perquè fes lliurament a Guinart de 1.000 quarteres de blat per compte dels grans que aquest havia lliurat als quarters de cavalleria.

29. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Secundus Inventariorum et Encantum*, 1655-1658, núm. 28 (1-VIII-1656).

Hi havia alguns deutes en espècie, com tres quarteres de blat, quatre matalassos i una càrrega de vi. Només apareix una lletra de canvi per 100 lliures. Alguns crèdits procedien del proveïment de grans a l'exèrcit, un altre era del compte del *pastim*, un altre era de les *bolles* de Manresa i Cardona del trienni 1650 a 1652, i de l'arrendament de drets dels bisbat de Solsona i d'Urgell el 1655. Després de la guerra Rafael feia provisió de blat per l'exèrcit aquarterat a Cardona, el que potser combinava amb l'arrendament dels drets del bisbat de Solsona, del qual en tenim notícia indirecta per l'inventari.

A nivell personal, els crèdits més importants van ser fets a Antoni Mascaró de Solsona per 5.529 lliures, a Josep Salvà i Vallgornera per 4.000 lliures i a Josep Pinyana per 2.226 lliures.

Resum dels crèdits, i els deutes a favor de Guinart.
Segons *el llibre de falquitrera*.

Nombre de crèdits i deutes: 8 Capital 1.571 lliures, 265 dobles (a 16 lliures la dobla = 4.160 ll.) i 50 escuts.

Censos: 6 Capital 6.720 lliures. Rendes anuals 336'15 lliures.

Censos: 4 Capital – Rendes anuals 227'06 lliures.

Resum dels crèdits, i els deutes a favor de Guinart.
Segons *llibres de falquitrera, majors y de taula*.

Nombre de crèdits i deutes: 96 Capital 27.291 lliures i 5 dobles d'or.

Préstec a lletra de canvi: Capital 100 lliures.

Deutes de l'administració del pa del 1652: 4.000 lliures.

Deute provisió de gra a l'exèrcit, administrat per Jaume Cortada: 1.875 lliures.

El total deutes i crèdit era de 34.837 lliures, 270 dobles i 50 escuts.

També apareix a l'inventari un debitori de 1.930 lliures firmat per Maria Ginabreda i Valls el 1654 que consignava las pensions de quatre censals per valor de 117 lliures anuals.

Valor en or i plata.

Or Pes: 90 unces (3.018 grams) Capital: 1.800 lliures (entre 18 a 20 lliures la unça, segons la venda en encant públic)

Plata Pes: 564 unces (18.916 grams) Capital: 902 lliures (entre 28 i 32 sous la unça, segons la venda en encant públic)

L'or i la plata van ser venuts en encant públic pels tutors del fill, també anomenat Rafael. La venda presenta algunes particularitats. Van ser venuts els objectes de plata i les joies, alguns quadres religiosos, terrissa, cadires, bancs de fusta, matalassos, flassades i ,poca i usada, roba de vestir. El nebot Josep va comprar uns cortinatges per llit que li van costar 48 lliures. No es va vendre cap moble de noguera, ni els tapissos, ni els llits, ni res de valor a part de l'or i la plata. Tampoc apareix que fossin venudes les finques.³⁰

Joan Guinart

Va situar-se des de molt jove, i tot just acabada la guerra, entre els grans negociants de la ciutat. Des dels seus començaments les seves operacions mercantils van ser importants i no va ser mai botiguer de teles, el que sembla que per la major part dels comerciants era l'inici de la seva carrera. En la rapidesa de l'ascens de Joan s'hi pot veure el suport del seu germà gran Rafael. Cal examinar la figura de Joan Guinart a través de les seves diferents activitats.

30. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Secundus Inventariorum et Encantum*, 1655-1658, núm. 28 (1-VIII-1656). Per l'estudi de l'inventari he seguit els plantejaments i la metodologia presentats en un altre article: Elisa BADOSA I COLL, "Negocis, patrimoni, préstecs i rendes a Barcelona entre 1600 i 1652 a partir dels inventaris *post mortem*", a *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 25, Barcelona, 2007, p. 255-309.

a) Comerciant de grans i contractista per l'exèrcit reial

Tan sols cal recordar breument el que ja s'ha dit en tractar els personatges d'en Josep i d'en Rafael, quan feren els tres contractes de comerç de grans. És a dir, el 6 de novembre del 1652 Jaume Cortada, un dels contractistes de pa de munició, feia participes als germans Rafael i Joan Guinart. Aquests havien de donar a Cortada 750 lliures de plata pel capital que els hi corresponia aportar.³¹ Un mes després, el 7 de desembre Joan Guinart feia un altre contracte amb Cortada i el seu soci Francesc Roca, comproment-se a cedir a aquests la comercialització de 8.000 quarteres de blat, de les 10.000 quarteres procedents de Sicília i Sardenya que havia fet comprar la ciutat de Barcelona.³² El 1657 Joan i el seu nebot Josep contractaven amb Martín de la Fuente, proveïdor de l'exèrcit, el lliurament mensual de 1.080 quarteres de civada per les quals de la Fuente els hi pagaria 14.040 rals de plata al mes. Els Guinart també li prestarien mensualment 600 rals de plata. Aquest negoci va acabar en un plet i una concòrdia per la qual de la Fuente havia de pagar a Joan i Josep Guinart 84.893 rals de plata.³³ Joan va continuar essent proveïdor de grans de l'exèrcit fins els anys de 1670.

b) L'ascens social i el casament

Joan va començar la seva activitat pública amb la mateixa determinació amb la que feia els negocis. Entre 1653 i 1656 era insaculat en di-

31. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transaccionum*, 1648-1659 (6-XI-1652). Jaume Cortada, Francesc Roca i Francesc Oller eren assentistes del pa de munició i de racions d'ordi i civada.

32. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transaccionum*, 1648-1659 (7-XII-1652). Per la seva part Cortada i Roca, el seu soci, convenien i prometien amb Joan Batlle de Flaçà i Joan Pau Perpinyà, ciutadans honrats de Girona, la cessió de 4.000 quarteres corresponent una quinta part d'aquestes a Francesc Oller i les altres 4/5 parts a Joan Batlle i Joan Pau Perpinyà.

33. AHPB, Jaume Sayós, *Liber Primus Transaccionum*, 1648-1659 (14-VII-1657 i 27-VII-1658).

ferents bosses de la Generalitat per oïdor militar i per diputat militar de la vegueria de Girona. Va exercir l'ofici de regint los comptes des del 1654 fins el 1673. El 1655 havia assolit de Felip IV el nomenament de cavaller. Tres mesos abans s'havia casat amb Francesca Generés, filla d'Antoni Generés i Hitia. Antoni feia donació intervius a la seva filla de 6.000 lliures, de les quals 1.248 es pagarien el dia de la firma dels capítols amb 390 dobles d'or al comptat. La resta es pagaria a termes.³⁴

Des d'un punt de vist prosaic podem pensar que el casament de Joan amb Francesca degué ser l'origen de profitosos negocis. Amb aquest matrimoni Joan s'unia a una rica família del Rosselló, doncs el seu sogre, Antoni Generés i Hitia, era un important comerciant de blat i ferro. El 1635 havia rebut la patent de burgès de Perpinyà i el 1650 se li concedia el mer imperi de la senyoria de Sant Esteve on hi tenia propietats. Després de la guerra, entre el 1653 i el 1663, el rei de França li va confiscar la hisenda. En aquest any Generés i altres propietaris dels comtats van fer jurament de fidelitat al rei de França de no rebre regals ni gratificacions de cap príncep estranger sense consentiment exprés del rei i de donar notícia als oficials reials de tota manifestació o moviment contrari a la corona de França. Tot i això, pot ser que Generés refugiés a Josep Guinart durant un temps al Rosselló quan aquest va fugir de la Inquisició, però la seva presència devia ser especialment comprometedora donades les seves activitats d'espionatge a favor d'Espanya, realitzades com un mèrit per millorar la seva sort. Només feia tres anys que el rei de França havia aixecat a Generés l'embargament de les seves propietats. Antoni Generés intentava establir la família a la part de Catalunya que havia quedat sota el rei d'Espanya. Tal com s'ha dit, la seva filla s'havia casat el 1655 amb Joan Guinart i, en data no determinada, el seu fill Jeroni Generés i Pascual s'havia establert a Barcelona. No és estrany la manca d'arrelament dels fills d'Antoni Generés. El Rosselló no era un lloc tranquil i era millor canviar d'aires, tal com recomanava el sogre d'Antoni Generés i Hitia, el notari Pere Pascual el 1641. Però, tal com comprovava el seu gendre Ge-

34. *Dietaris de la Generalitat*, vol. VI, 1644-1656, p. 610, 1249,1372, 1505, 1518, i vol. VII, 1676-1674, p. 673, 785, 790, 1698.

AHPB, Jaume Sayós, *Liber Secundem Capitulorum*, 1647-1658, p. 2 (31-I-1655).

ACA, Generalitat, 13, Llibre Verd de la Noblesa (6-IV-1655).

nerés dotze anys després, la pau tampoc no era un alleujament pels propietaris del Rosselló que patien la confiscació dels seus patrimonis pel rei de França.³⁵

c) Gran importador d'aliments i mercaderies

Un dels seus primers negocis va ser la companyia que va fer el 9 de gener del 1653 amb Pere Fizes i altres socis per fer compres de teixits a França fins la suma de 5.000 dobles, equivalents a 50.500 lliures, tot i enviant a França Pere Fizes per la gestió. Els socis estaven políticament ben relacionats doncs, "la companyia tenia llicència de Sa Excel·lència y Real Consell de entrar (la mercaderia) en lo present Principat". El 1659 Joan havia fet una altra societat amb Pere Fizes i Ambrós Oliver i l'any següent una nau bretona, de Saint Malo, arribava a Barcelona portant un carregament de 3.500 quintars de bacallà de Terranova que anava consignat aquesta companyia.³⁶

35. Philippe LAZERME DE REGNES, *Noblesa catalana: cavallers i burgesos honrats de Rosselló i Cerdanya*, 3 Vols, Paris, 1975-1977, vol. II p. 148.

"Mos fills, ab la present memòria vos prech no habiteu en tot Rosselló sinó que vos transfèriu en qualsevol part per lo que, estant y contribuint ab ells (els soldats) és estar pyor que no ab los dimonis de l'infern, que per rahó que estam acitiats nos morim de fam". Antoni SIMON I TARRÉS, ed., *Cròniques del Rosselló, segles XVI-XVII*, Curial, Barcelona, 1998, p. 117.

36. BC, *Iuris responsum pro Petro Fizes domicello contra Martinum Piles lintearium et alios*, 1660.

Biblioteca Arús, Plets Catalunya, Vol. I, p. 194.

Els pescadors de Saint-Malo eren pràcticament els únics que, des de començaments del segle XVI, pescaven a Terranova. A més de fer-se amb aquesta gran reserva pesquera dominaven la tècnica de l'assecat del peix pel que tenien un dels seus grans mercats a la península ibèrica.

André LESPAGNOL, *Messieurs de Saint-Malo. Une élite négociante en temps de Louis XIV* (2 vols.), Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 1997, vol. I, p. 236-239.

Sobre Pere Fizes vegi's Silvia CANALDA I LLOBET, "La família Fizes i el seu patronatge artístic", V Congrés d'Història de Catalunya, *Pedralbes*, 23, 2 vols., vol. II, p. 395-413.

d) Arrendatari de drets i d'impostos

El 1653 Joan era un dels arrendataris de dret de les monedes i de l'impost de la Bolla i Col·lecta de Manresa però hi va haver de renunciar en el seu nebot Josep pel gener del 1654 perquè, segons les Constitucions, aquests negocis eren incompatibles amb el nomenament de l'ofici de regint los comptes de la Generalitat.³⁷

El 1663, segons es dedueix de la documentació, havia participat en un arrendament pel cobrament de drets eclesiàstics del rei i devia 32.000 escuts, entre capital i interessos. En el plet que hi havia pel pagament d'aquesta suma Joan Guinart i Juan Rodríguez de Velasco, "secretario de S. Magd. y su pagador general residente en Barcelona", recorrien a l'arbitratge per resoldre el seu litigi anomenant componedors. Joan Guinart designava a Melchor de Ovando, "protonotario apostolico y abad beneficiado de los prestamos y beneficios sin cura de Santiago de Meijome, San Pedro de Seresedo, Santiago de Fonteitas y San Juan de Carbo". Rodríguez de Velasco anomenava com àrbitre a Jaume Cortada, el comerciant de grans i contractista de cereals per l'exèrcit reial des del 1652, ben relacionat amb Rafael Guinart.

Segons l'arbitratge, Guinart havia de lliurar als dos arbitres totes les escriptures que tingués sobre aquest negoci i, "todos y cualesquier efectos de cruzada y libranzas, así en la Cruzada de este Principado de Cataluña como en las de Aragón y otras cualesquiera partes". Si Guinart no pagava a Velasco en els termes fixats se li incautarien els diners cobrats de dits impostos.³⁸

d) El proveïment a l'exèrcit i els *avantatges* personals d'una contrafacció

El 1671 Joan, com a proveïdor de grans per l'exèrcit, es va beneficiar de l'actuació arbitrària del capità general. Durant els mesos de setembre i oc-

37. *Dietaris de la Generalitat*, vol. VI, 1644-1656, p. 610.

38. AHPB, Jaume Sayós, *Secundus Liber Transactionem*, 1660-1668 (18-XI-1665, 19-XI-1665 i 17-XII-1665).

tubre els veguers i altres oficials reials del Principat van prendre molta quantitat de grans que havia recaptat Francesc Montserrat i Vives, que era arrendatari del dret del General de Catalunya i de les bolles foranes pel trienni 1671 al 1674. Els grans havien estat lliurats a Joan Guinart o als seus factors. Aquesta aprensió era contrària a la quarta i cinquena constitució titulada, “de violència y restitució de despullats”. Els diputats de la Generalitat demanaven al lloctinent i capità general que retornés els grans o bé els pagués. El capità general responia que Montserrat, “era estat assentista de Sa Magestat y que se crehia restaria devent cantitat de grans de sos asientos y que això no entenia haver fet contrafacció”. Aquest argument no devia ser cert perquè no es va repetir quan els diputats del General insistiren en la contrafacció.³⁹

Els oficials reials que havien fet la confiscació dels grans eren els veguers de Barcelona, Vilafranca, Vic, Olot i Puigcerdà. Els veguers havien actuat en seguiment de l'ordre del virrei, “sense estar citat Montserrat y sense procehir coneixement de causa”. Les peticions i ambaixades al virrei pel reintegrament o bé el pagament dels grans a Francesc Montserrat foren nombroses: el 27, el 30 de novembre del 1671, el 10 i el 22 de Febrer del 1672. A més a més, el virrei va rebre dues ambaixades els dies 11 i 12 d'abril del 1672 però sense que consti cap resposta a les peticions dels diputats ni a les seves protestes per contrafacció.

Els diputats van escriure per tres vegades en el decurs dels mesos de març i d'abril, a cadascun dels veguers que havien manat, per ordre del virrei, el lliurament dels grans. Segons les cartes enviades als veguers, la requisita de grans va ser d'un total de 12.543 quarteres, repartides de la següent manera:

Vegueria de Barcelona	3.793 quarteres d'ordi i civada, lliurades a Pau Feu
Vegueria de Vic	1.441 quarteres d'ordi i civada, lliurades a Pau Feu

39. *Dieteris de la Generalitat*, vol. VII, 1656-1674, p. 403 i 442.

Rovira i Gómez, S. J., *Francesc de Montserrat Vives i Oriol, primer marquès de Tamarit (1617-1688)*. Altafulla 2001.

Vegueria de Vilafranca	4.272 quarteres d'ordi i civada, lliurades a Pau Feu
Vegueria de Puigcerdà	1.612 quarteres de blat 985 quarteres de civada
Vegueria d'Olot	440 quarteres de civada

Excepte les 3.793 quarteres de Barcelona, la resta foren lliurades a Joan Guinart.

En una altra carta a l'abril del 1672 els diputats demanaven al capità general que revoqués el segrest. Argumentaven que el fet d'haver passat més de dos mesos sense que els grans haguessin estat pagats ni retornats a l'arrendador de la Bolla anava contra la Constitució setena titulada "De segrest y emparas". No apareix en els Dietaris de la Generalitat cap més notícia sobre aquest assumpte.⁴⁰ Joan Guinart va morir el 1674.

La decadència. Rafael Guinart menor

El 1662 el fill de Rafael Guinart va ser fet cavaller als 25 anys. Rafael Guinart menor era un ric comerciant a l'engròs de teixits i altres productes, amb relacions amb Lió, Cadis i Roma. Però el 1680 Rafael tenia problemes econòmics i Maria Àngels Guinart, la segona esposa i viuda del seu pare, iniciava un plet per impagament de la pensió de 300 lliures anuals que aquest li havia deixat en el seu testament.⁴¹

40. *Dietaris de la Generalitat*, vol. VII, 1656-1674, p. 442, 447, 465, 1483-1487, 1490-1492, i 1498-1508. Sobre l'arbitrarietat de les actuacions de les autoritats militars vegi's a la mateixa obra, Josep Maria TORRAS RIBÉ, Introducció, p. XXIII i XXVIII.

41. BC, Sèrie General d'Arxiu, lligall 735.

ACA, Generalitat, 13, Llibre Verd de la Noblesa, 20-V-1662.

El 1683 Rafael Guinart menor és empresonat i se li fa inventari dels béns com a deutor de l'arrendament de la Bolla de Barcelona del trienni 1681-1683. El 18 de febrer del 1683,

... fou feta execució als béns de dit Guinart y Pau Rossell, ciutadà honrat de Barcelona, y Rafael Clavería, mercader, altres de las fermansas de dits arrendaments de dita bolla, per la quantitat de 10.000 lliures salvo iure. Y capturat dit Rafael Guinart en los càrcers de la present casa de la Deputació, ahont vuy se troba, y als 20 de dit mes y any per lo dit exactor fou feta altre execució en los béns dels sobredits Guinart, Rossell y Clavería per la quantitat de 12.000 lliuras.

Guinart promet que les 5.000 lliures que ell deu en pagarà 3.000 lliures el mes de juny i les restants 2.000 lliures el mes de juliol. Per fiances ofereix, entre altres la de la seva dona Teresa Quintana per 2.750 lliures, la de Narcisa Llinàs, dona de Pau Rossell, el cunyat d'aquest Joan Llinàs per 750 lliures i Emerenciana Sabater, la dona de Rafael Clavería, per 1.000 lliures. És a dir, en aquestes fiances hi participaven les dones dels socis de Guinart en l'arrendament de les Bolles, Francesc Claveria i Pau Rossell. Això indica que les dones disposaven de béns de consideració i independents dels del marit. La participació de Teresa Quintana, la dona de Rafael Guinart menor, era de més de la meitat del deute del seu marit.⁴²

Segons aquests indicis quan Rafael Guinart menor va morir el 1687 havia perdut bona part de la fortuna feta pel seu pare.

Conclusions

En el moment de l'empresonament de Josep per la Inquisició per un assassinat, sobre el qual no hi havia cap indicatiu de culpabilitat, el seu oncle Joan estava ben relacionat amb l'administració reial sense que això servís de gaire al seu nebot. Podria ser que més aviat el perjudiqués doncs, en que pertoca a la reial hisenda, la riquesa familiar podia actuar com un element per perllongar la situació i per tractar de treure'n el màxim benefici econòmic. La documentació no ens diu si Guinart va pagar la companyia dels 50 cavalls o potser una part de la reparació de les muralles de Menorca.

42. *Dieteris de la Generalitat*, vol. VIII, 1674-1689, p. 639-641, 657, 628 i 1543.

No apareix cap indici sobre el mòbil de l'homicidi ni el seu autor. Potser l'enemistat a la seva família fos la causa de la desgracia de Josep en ser denunciat sense proves ni testimonis de l'assassinat. Josep podia haver atret sobre seu els enemics del seu oncle Rafael, mort vuit anys abans dels fets. Rafael havia estat caixer de la Taula de Canvi a l'època de la recollida de la devaluada moneda dels *sisens*, col·lector de grans, proveïdor de l'exèrcit, prestamista i hisendat que havia engrandit el patrimoni en època de dificultats pels pagesos. Potser Josep hauria pagat pels tripijocs de l'oncle Rafael. Però només podem sospitar que la venjança o l'enemistat contra la seva família va ser la causa de la seva denúncia a la Inquisició el 1664.

La documentació ens ha deixat amb algunes incògnites sobre fets puntuals però també ens dóna valuosos indicis dels canvis que es van produir després de la Guerra dels Segadors a l'àmbit econòmic i al polític. Des del punt de vista de l'activitat econòmica, es manifesten quines eren les millors opcions per fer guanys en el període de la postguerra. En el cas dels Guinart es podrien establir tres estadis en el seu procés d'enriquiment. El punt de partença era la botiga de teles i el préstec amb penyora, el seguia la participació en els arrendaments de drets i impostos. El procés finalitzava amb el subministrament de grans a l'exèrcit o bé algun tipus de contracte amb l'administració reial. Aquestes diferents activitats –la botiga de teles, el préstec amb penyora i l'arrendament d'impostos– podien coexistir durant molt de temps. I alguns negocis, com la col·lecta de drets senyorial amb el proveïment de grans a l'exèrcit, podien vincular-se per tal d'optimitzar els guanys. En aquest últim cas l'experiència, i també una part dels capitals, procedien del període de la Guerra dels Segadors.

Un grup de comerciants havia fet contractes amb l'administració durant el govern de la Generalitat. Alguns d'aquests negociants, com els Guinart, van passar a ser proveïdors de grans de l'exèrcit de Felip IV, primer com a subcontractistes i més tard com a titulars. Per fer front a aquests contractes calia disposar d'una fortuna individual, d'una xarxa d'avalistes i d'una estructura de proveïdors que no podia ser improvisada. A posteriori aquests negocis van ser una font d'enriquiment i d'influència política a través dels mèrits implícits del que podia ser considerat com un servei a la corona.

La decadència institucional i política de Catalunya després de la guerra

es manifesta de manera evident en la impotència de la Generalitat i en la indefensió dels particulars davant de les contrafaccions. Unes contrafaccions de les quals els Guinart n'experimentaren la creu però també la cara, doncs si per una part es veieren perjudicats quan la Inquisició empresonava injustificadament a un dels seus, el 1664, per l'altra també es beneficiaren quan el virrei va requisar sense motiu els grans a l'arrendatari de la Bolla de Barcelona i els va fer lliurar a Joan Guinart com a proveïdor de l'exèrcit, el 1671. Potser els comerciants que van tenir èxit després de la guerra van ser els que foren capaços de valorar que l'arbitrarietat podia tenir les seves compensacions. Però per això calia passar d'ésser ciutadà a ser súbdit.